

בִּזְרֵם

מרכז המידע הישראלי לזכויות האדם בשטחים (ע.ר.)

مركز المعلومات الإسرائيلي لحقوق الإنسان في الأراضي المحتلة

**BTSELEM - The Israeli Information Center for
Human Rights in the Occupied Territories**

דף סידור מאי 1999

אוסלו: לפני ואחרי

מצב זכויות האדם

בשטחים

Done at Washington, DC, this 28th day of September, 1998

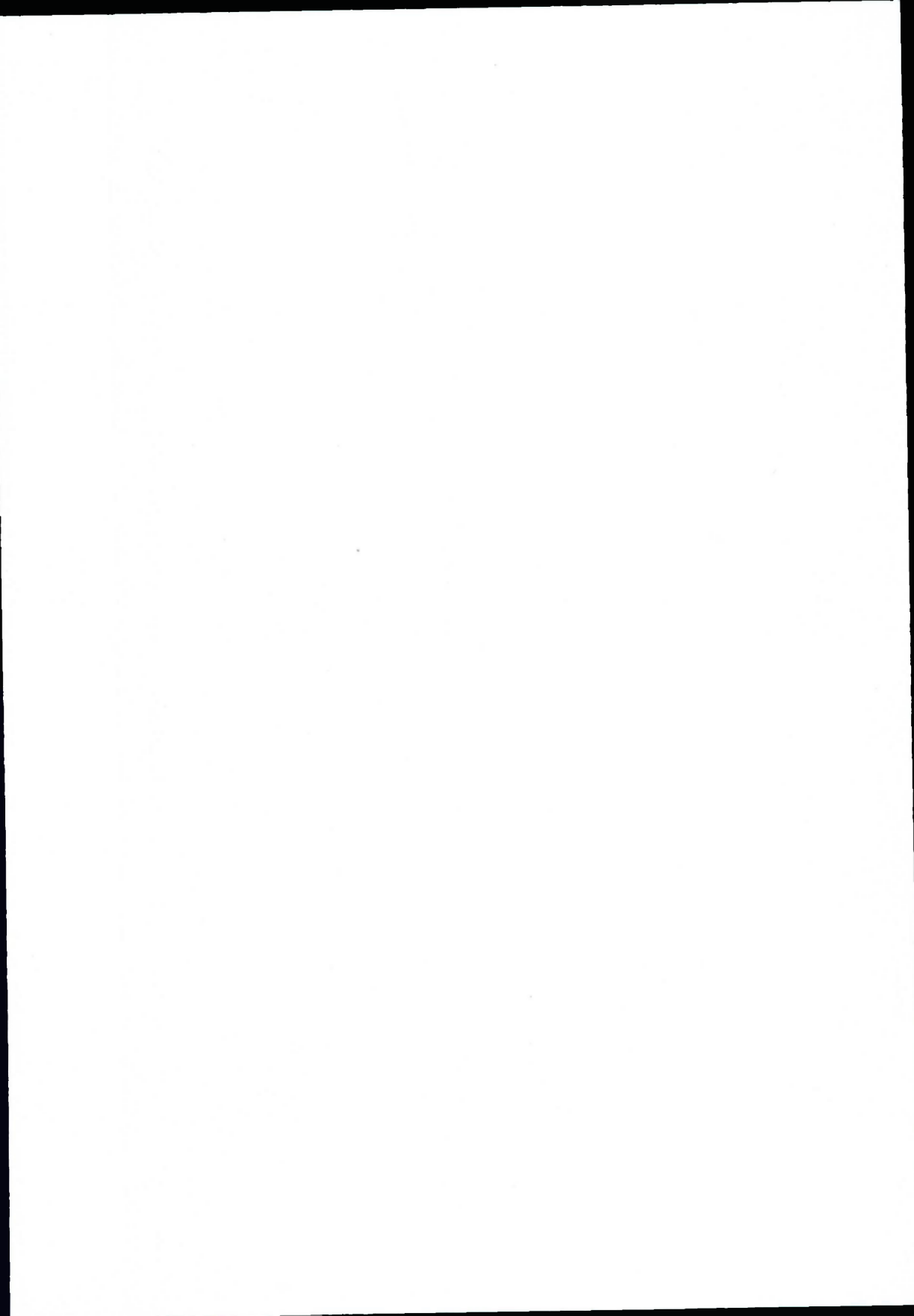
Y. Rabin
For the Government of
The State of Israel

רחוב עמק רפאים 43 (קומה שניה), ירושלים 93141
טלפון 02/5617271, פקס 02/5610756

شركة عدو ليد، فائيم 43 (الطابق الثاني)، القدس 93141
تلفون 02-5617271، فاكس 02-5610756

43 Emek Refaim St. (Second Floor), Jerusalem 93141
Tel: 02/5617271, Fax: 02/5610756

e-mail: mail@btselem.org
http://www.btselem.org

בצלם

דך מידע מאי 1999

אוסלו: לפני ואחרי

מצב זכויות האדם בשטחים

בצלם הוא ארגון זכויות אדם עצמאי שהוקם בשנת 1989 במטרה לתעד את הפרות זכויות האדם בשטחים ולהביאן לידיעת קובעי המדיניות והציבור הרחב. ממצאי **בצלם** מבוססים על עבודת שטח ותחקירים עצמאיים וכן על מקורות רשמיים, עתונות, ונתוני ארגוני זכויות אדם ישראלים, פלסטיניים ובינלאומיים.

תחקיר וכתובה: נעמה כרמי

ריכוז נתונים: נגה קדמן

עריכה גראפית: דינה שר

בשער: מפת הסכסוך אוסלו (צילום: גיו קלארק)

אדם מצד גופים פלסטיניים שונים, הרי הרשות הפלסטינית היא תוצר הסכמי אוסלו: היא הוקמה כתוצאה מהם. בנוסף, חלק מההפרות שהיא מבצעת נובע מלחצים שמופעלים עליה מצד ישראל.⁵ על-כן, כאשר מסתכלים על התמונה הכוללת, של הפרות זכויות אדם מצד ישראל והרשות גם יחד, הרי גם אם סוכם ההפרות – הרשות המבצעת אותן – השתנה בחלק מן המקרים, מוסיפות זכויות האדם של תושבי השטחים להיות מופרות באורח שיטתי גם לאחר חתימת ההסכמים.

מן הראוי שזכויות אדם יהוו יסוד מרכזי בתהליך שלום, ששם לו למטרה להביא לפיוס הדרגתי בין עמים הנמצאים במצב מלחמה, מאחר שזכויות האדם הן ביטוי לערכים הדמוקרטיים היסודיים, שחיי שלום נועדו להבטיח. הסכם הביניים מצהיר כאחת ממטרותיו את "נחישותם (של שני הצדדים) לשים קץ לדורות של עימות ולחיות בדו-קיום של שלום, מתוך כבוד וביטחון הדדיים, ותוך הכרה הדדית בזכויותיהם הלגיטימיות והפוליטיות".⁶ הדמוקרטיה וזכויות האדם הוכתרו בידי ראש-ממשלת ישראל לשעבר, בנימין נתניהו, כ"עמוד המרכזי השלישי של שלום בר-קיימא".⁷ אלא, שכפי שמראה הדוח, השינוי במצב זכויות האדם בשטחים אחרי חתימת הסכמי אוסלו הוא שינוי כמותי בלבד. שינוי זה נובע מכך שתחת שליטתה הביטחונית של ישראל מצויה אוכלוסייה פלסטינית קטנה יותר באופן משמעותי. גם לאחר אוסלו, מוסיפה ישראל להפר את זכויות האדם של תושבי השטחים, מבלי שחל שינוי מהותי במדיניותה זו.

בארבעה במאי 1999 מסתיימת תקופת הסכמי אוסלו.¹ בדוח זה נסקור ונשווה את מצב זכויות האדם בשטחים לפני הסכמי אוסלו – מתחילת האינתיפאדה (9.12.1987) ועד חתימת הסכם העקרונות ב-13.9.1993, ואחריהם – מתאריך זה ועד סיום תקופת הביניים. שתי התקופות, בנות קרוב לשש שנים כל אחת.

מאז חתימת הסכמי אוסלו, השתפר מצב זכויות האדם בשטחים על-פי מדדים מסוימים, ולעומת זאת נשאר יציב ואף הורע על-פי מדדים אחרים. מדדים אלו כוללים, בין השאר, את חומרת הפגיעה, עומקה והיקפה. חומרת הפגיעה מתייחסת למידת הנזק שנגרם לקורבנותיה. עומק הפגיעה נוגע למידת ההתמד של הפגיעות, תקופת הזמן לאורכה הן נמשכות; והיקפה – למספר בני האדם שזכויותיהם נפגעו.

כל עוד לא קמה בשטחים מדינה ריבונית, ישראל – ככוח הכובש – היא האחראית על-פי המשפט הבינלאומי להפרות זכויות-אדם המתבצעות בשטחים הכבושים. כמו-כן, הסכם הביניים עצמו, מותיר סמכויות רבות בידי ישראל,² והמועצה הפלסטינית אינה נהנית מסמכויות חקיקה מוחלטות.³ על-כן, גם בתקופת הסכמי אוסלו וגם לאחר שיפוג תוקפם, בין אם יוארך ובין אם יגיעו הצדדים להסכמים אחרים, רואה **בצלם** את ישראל כאחראית לנעשה בשטחים בכלל, ולפגיעות בזכויות-אדם שמתבצעות בהם בפרט.

בנוסף להפרות השיטתיות של זכויות האדם מצד ישראל, מפירה גם הרשות הפלסטינית בקביעות את זכויות האדם של התושבים שבשליטתה.⁴ למרות שגם לפני תקופת הרשות בוצעו הפרות חמורות של זכויות-

1. זהו המועד הרשמי בו מסתיימים ההסכמים גם אם יוחלט כי כל עוד לא יהיה הסכם אחר, יוארך תוקפם והוראותיו יוסיפו לחייב את הצדדים עד לחתימת הסכם קבע או אחר.
2. כפי שיפורט להלן.
3. ר' סעיף 18(4-6) להסכם הביניים בין ישראל לפלסטינים על הגדה המערבית ורצועת עזה, ושינגטון, 28.9.1995. להלן: הסכם הביניים.
4. ר' בצלם, אין דין ואין דיון: ענישה ללא משפט, חטיפה, מעצר בלתי חוקי ועינויים של פלסטינים תושבי הגדה המערבית בידי מנגנון הביטחון המסכל הפלסטיני, אוגוסט 1995; בצלם והקבוצה הפלסטינית להגנה על זכויות האדם, זכויות אדם מאז הסכמי אוסלו: תמונת מצב, דצמבר 1996.
5. לחצים אלו מתבטאים בדרישתה של ישראל מהרשות להילחם בטרור באופן שפוגע בעיקר בזכות הליך הוגן. ר', למשל, בצלם ו-LAW, שותפים לאי-צדק: הפרת זכויות האדם על-ידי ישראל והרשות הפלסטינית בעקבות הרצח בוואדי קלט, דפוס.
6. המבוא להסכם הביניים.
7. בנאומו לפני הקונגרס האמריקאי, 10.7.1996.

הסכמי אוסלו וזכויות האדם

למרות המגבלות שהוטלו בהסכם הביניים, המחייבות את שני הצדדים להפעיל את סמכויותיהם בכפוף לנורמות של זכויות-האדם, ניתן למצוא בטקסט של ההסכמים עצמם, סעיפים שהפרת זכויות האדם טבועה בהם או מהווה פועל יוצא של יישום. להלן נציין שלושה נושאים מרכזיים בהסכמי אוסלו, שכרוכים בהפרות כאלו, במעשה או במחדל.

השארת ההתנחלויות על כנ

על-פי הסכמי אוסלו, נותרת הסמכות על ההתנחלויות, המתקנים הצבאיים, אזרחים ישראלים, ביטחון חוץ ופנים וסדר ציבורי בהתנחלויות בידי ישראל.⁹ סמכות השיפוט הפלסטינית לא חלה על אזרחים ישראלים ועל יהודים בכלל, בין אם הם מתגוררים בשטחים ובין אם הם מבצעים עבירה באזור שתחת סמכותה של הרשות.¹⁰ כתוצאה מכך, כפופים תושבי אותו שטח לשתי מערכות חוק שונות – ישראלית ופלסטינית.

הקמת התנחלויות בשטח כבוש מנוגדת למשפט הבינלאומי המחייב את ישראל ככוח הכובש בשטח.

החלת שתי מערכות חוק שונות בשטחים על-ידי ישראל – מערכת מחמירה שחלה על התושבים הפלסטינים שנתרו תחת שליטתה ומערכת מתחשבת וסלחנית שחלה על התושבים הישראלים – מפירה את העיקרון של שוויון בפני החוק ואת הדרישה להיעדר אפליה.¹¹

מאז חתימת הסכם העקרונות הוקמו 30 התנחלויות חדשות בשטחים. 17 מהן הוקמו ערב חתימת הסכם וואי ולאחריו.¹² למרות שהוקמו באופן לא-חוקי, לא פינתה אותן ממשלת ישראל.

הסכמי אוסלו מחייבים הן את ישראל והן את הרשות הפלסטינית לכבד את זכויות האדם.

על-פי סעיף 19 בהסכם הביניים:

ישראל והמועצה [של הרשות הפלסטינית] יפעילו את סמכויותיהן ותחומי אחריותן תוך כיבוד נורמות ועקרונות בינלאומיים מקובלים בנוגע לזכויות האדם ולשלטון החוק.

סעיף 11(1) בנספח 1 להסכם הביניים, שעניינו התנהגותם של כוחות הביטחון, קובע כי:

בכפוף להוראות ההסכם, המשטרה הפלסטינית והכוחות הצבאיים הישראליים יפעילו את סמכויותיהם על-פי הסכם זה תוך כיבוד נורמות ועקרונות בינלאומיים מקובלים בנוגע לזכויות אדם ולשלטון החוק, ויונחו על-ידי הצורך להגן על הציבור, לשמור על כבוד האדם ולהימנע מהטרדה.

לעומת זאת, למרות שסעיף 4(c2) בהסכם וואי מחיל המשכיות מהסכם הביניים, המחייב את שני הצדדים לכבד את זכויות האדם, הרי הוא מזכיר במפורש רק את הצד הפלסטיני כמחויב לשמור עליהן:

בהמשך לסעיף 11(1) בנספח 1 להסכם הביניים, ומבלי לגרוע מהאמור לעיל, תפעיל המשטרה הפלסטינית כוחות וסמכויות כדי ליישם תזכיר זה תוך כיבוד נורמות בינלאומיות מקובלות של זכויות אדם ושלטון החוק, ותונחה על-ידי הצורך להגן על הציבור, לשמור על כבוד האדם ולהימנע מהטרדה.

כמו-כן, בניגוד למנגנון המשוכלל לפיקוח על יישום התנאים הביטחוניים בהסכם וואי,⁸ לא הוקם כל מנגנון לפיקוח על העמידה באמות המידה של זכויות האדם.

8. ר' סעיפים (A)2, (B)2 להסכם וואי, 23.10.1998.

9. ר' סעיף 112(1) להסכם הביניים.

10. סעיף 1(2b) לנספח 4 (פרוטוקול לעניינים משפטיים) להסכם הביניים.

11. ר' בצלם, **אכיפת החוק על אזרחים ישראלים בשטחים**, מארס 1994; בצלם, **התנחלות בשטחים כהפרת זכויות אדם: היבטים משפטיים ועקרוניים**, מארס 1997.

12. נתוני שלום עכשיו, 11.4.1999. על-פי **הארץ** 14.4.1999, העלתה בדיקה של צילומי הלווין האמריקאיים כי שש מתוך ההתנחלויות החדשות הוקמו ערב ועידת הפסגה בוואי, כך ש-11 התנחלויות חדשות הוקמו לאחר חתימת הסכם וואי.

יזמת המתנחלים להקים התנחלויות חדשות נועדה לקבוע עובדות בשטח שישבשו את יישום ההסכמים. התוצאה המיידית היא הפרת זכויות נוספת של פלסטינים: אזורים נוספים שחסומים בפניהם – לעתים קרובות שטחים חקלאיים שבבעלותם – ובתים שנהרסים כדי לשלול כבישים עוקפים להתנחלויות.

שליטה ישראלית בגבולות

על-פי הסכמי אוסלו, שולטת ישראל בכל מעברי הגבול מתחום הרשות הפלסטינית והחוצה – בין עזה לגדה ובין תחומי הרשות לישראל, לירדן ולח'ל. אפילו בין רצועת עזה למצרים מוצבים כוחות צבא ישראליים.¹³ משמעות הדבר היא, שלישראל שליטה בלעדית על חופש התנועה של הפלסטינים וכי בידיה לשלול אותם באופן שרירותי, כפי שהיא אכן עושה. זכותה של ישראל לסגור את נקודות המעבר בינה לבין הרשות הפלסטינית מעוגנת בהסכמים עצמם.

סעיף 9(1d) לנספח מס' 1 להסכם הביניים, קובע:

הוראות הסכם זה לא יפגעו בזכותה של ישראל לסגור, משיקולי ביטחון, את נקודות המעבר לישראל ולמנוע או להגביל את הכניסה לישראל מאנשים וכלי-רכב מהגדה המערבית ורצועת עזה. בנוסף, לא יפגעו הוראות הסכם זה בשימוש במעבר הבטוח.

חופש התנועה של הפלסטינים נשלל דרך קבע באמצעות הסגר הכללי אשר מוטל על השטחים ממאסר 1993. הסכמי אוסלו הנציחו מצב בו הפלסטינים סגורים מכל עבר על-ידי ישראל, וקבלת אישורי יציאה, מכל סוג שהוא, מלווה בקשיי ביורוקרטיה והחלטות שרירותיות. לביורוקרטיה הישראלית נוספה, בעקבות ההסכם, הביורוקרטיה הפלסטינית בכל הקשור למתן אישורי מעבר.

שליטת ישראל בגבולות משמעה פגיעה בכלכלה הפלסטינית, בזכות לפרנסה, בקשר בין בני משפחה ובהגירה אל השטחים לצורך איחוד משפחות או חזרת פליטים.

זכותם של הפלסטינים לעזוב את ארצם ולשוב אליה, זכות המעוגנת בסעיף י"ג של ההכרזה העולמית לזכויות האדם של האו"ם, נשללת באופן שרירותי, כאשר הקריטריונים למתן היתרי יציאה מהשטחים אינם פומביים ואינם ידועים. ההחלטות אינן מנומקות ובמקרים רבים הן שרירותיות.

המעבר הבטוח בין הגדה לעזה

למרות שהסכמי אוסלו מגדירים את הגדה המערבית ואת רצועת עזה כ"יחידה טריטוריאלית אחת ששלמותה תישמר במסגרת תקופת הביניים",¹⁴ לא הפעילה ישראל את המעבר הבטוח בין שני האזורים, כפי שהתחייב על-פי ההסכמים. התוצאה היא מניעת תנועה חופשית של הפלסטינים בין שטחים שתחת סמכותה של הרשות. הגבלה זו פוגעת במיוחד בזכותם של הפלסטינים לנהל חיי משפחה תקינים, לקבל טיפול רפואי נאות וללמוד באוניברסיטאות בגדה.¹⁵ כמו-כן נפגעת עבודתם של ארגוני זכויות-אדם.¹⁶

ירושלים

הסכם הביניים קבע כי נושא ירושלים ידון במסגרת הסדר הקבע.¹⁷ הסכמי אוסלו לא הביאו לכל שינוי במדיניותה של ישראל במזרח ירושלים: מדיניות של אפליה מכוונת ושיטתית כנגד האוכלוסייה הפלסטינית, בעיקר בכל הנוגע לתכנון ולבנייה. בסוף 1995 החלה ישראל לשלול, מדי שנה, ממאות פלסטינים תושבי העיר את התושבות הישראלית ואת זכאותם לשירותים סוציאליים.

13. סעיף 1(12) להסכם הביניים.

14. סעיף 4 להצהרת העקרונות על הסדרי ביניים של ממשל עצמי, ושינגטון 1993.9.13. על התחייבות זו חוזר הסכם הביניים בסעיף 1(2) לנספח 1 להסכם.

15. ישראל הטילה איסור גורף על מעבר סטודנטים מרצועת עזה לגדה. ר' **בצלם, הפרד ומשול: האיסור על מעבר בין רצועת עזה לבין הגדה המערבית**, מאי 1998.

16. שם.

17. סעיף 17(1a) להסכם הביניים.

מדיניות זו, מטרתה ליצור מציאות דמוגרפית שתקל על ישראל לתבוע את ריבונותה על העיר בהסכמי הקבע. המשפט הבינלאומי רואה בירושלים, כבכל השטחים שנכבשו ב-1967, שטח כבוש הנתון לתפיסה לוחמתית.¹⁸ ככזה, חלות עליו הוראות המשפט ההומניטרי הבינלאומי וישראל היא האחראית לרווחת

תושביו. זאת עד לקביעת מעמדה של ירושלים, במסגרת הסדר הקבע בין ישראל לרשות הפלסטינית. האפליה הבוטה שנוהגת ישראל בין התושבים הפלסטינים לבין תושביה היהודים של אותה עיר, פוגעת בעקרון השוויון, שהוא יסוד מוסד של כל מערכת המשפט הבינלאומי שעניינה זכויות אדם.

18. סעיף 47 לאמנת גינווה הרביעית.

הפרת זכויות אדם לפני ואחרי הסכמי אוסלו¹⁹

הרוגים

הרוגים לפני ואחרי חתימת הסכם העקרונות מ-13.9.1993

אחרי ההסכם: 14.9.93 עד 30.4.99		לפני ההסכם: 9.12.87 עד 13.9.93		
בישראל	בשטחים	בישראל	בשטחים	
11	270	17	1,070	פלסטינים מידי כוחות הביטחון הישראליים
6	59	21	54	פלסטינים מידי אזרחים ישראלים
-	18	-	-	אנשי כוחות ביטחון פלסטיניים מידי כוחות ביטחון ישראליים
17	347	38	1,124	סה"כ פלסטינים מידי ישראלים
124	43	53	47	אזרחים ישראלים מידי תושבים פלסטינים
-	1	-	-	אזרחים ישראלים מידי כוחות ביטחון פלסטיניים
42	32	17	43	אנשי כוחות ביטחון ישראלים מידי תושבים פלסטיניים
-	16	-	-	אנשי כוחות ביטחון ישראלים מידי כוחות ביטחון פלסטיניים
166	92	70	90	סה"כ ישראלים מידי פלסטינים
622		1,322		סה"כ

ההרוגים הפלסטיניים בשטחים כוללים הרוגים במתקני כליאה.

ההמוניים שבוצעו בתקופה שלאחר חתימת ההסכם, על-ידי ארגונים פלסטיניים שהתנגדו לו.

עם זאת, השינוי הכמותי לא נבע משינוי מהותי – ישראל לא שיתתה את מדיניותה בנוגע לירי ולא את הוראות הפתיחה באש. במקרים של התנגשויות הוסיפו כוחות הביטחון להפעיל נשק קטלני שתוצאתו הרוגים.

הירידה הכללית במספר ההרוגים מצביעה על שיפור במצב זכויות האדם בשטחים, עליה יש לברך. נסיגת צה"ל ממרכזי הערים הפלסטיניות הקטינה באופן משמעותי את החיכוך בינו לבין האוכלוסייה האזרחית, אשר גרם למרבית מקרי המוות והפציעה של פלסטינים בזמן האינתיפאדה. העלייה במספר הישראלים שנהרגו בישראל לאחר חתימת הסכם אוסלו, ביחס לתקופה שלפניו, היא תוצאת הפיגועים

19. נתוני בצלם, למעט המקומות בהם מצוין אחרת.

כדורי פלדה מצופים גומי

נשק קטלני שצה"ל מוסיף להשתמש בו לפיזור הפגנות, הוא כדורי פלדה מצופים בגומי.

מתחילת האינתיפאדה ועד סוף אפריל 1999, נהרגו 60 פלסטינים מפגיעת כדורים אלו (נתונים אלו נכללים במספר הכולל של ההרוגים לעיל).

הרוגים מכדורי פלדה מצופים גומי לפני ואחרי חתימת הסכם העקרונות

סה"כ	בוגרים	ילדים	
42	21	21	לפני ההסכם: 9.12.87 עד 13.9.93
18	10	*8	אחרי ההסכם: 14.9.93 עד 30.4.99

* לולו אבו דאחי נפטר בשנת 1998, עשר שנים לאחר שנפצעה מפגיעת כדור פלדה מצופה גומי, שגרם לה נכות חמורה.

המסקנה המתבקשת היא כי שורש הבעיה הוא בהוראות עצמן, המאפשרות הרג של חפים מפשע. יחסה של ישראל למקרים הרבים בהם נהרגו פלסטינים, מצביע על זקול מחפיר בחיי אדם. העובדה שהפרקליטות הצבאית מסרבת לשנות את ההוראות למרות מותם של ילדים רבים, רק מחזקת מסקנה זו.²⁰

לאחר הסכמי אוסלו חלה ירידה ניכרת במספר ההרוגים משימוש בכדורי פלדה מצופים גומי. אך גם אחרי ההסכמים מוסיפה ישראל להשתמש בנשק קטלני זה כלפי תושבים פלסטינים, כאשר דובריה הרשמיים טוענים כי ההוראות לגבי ירי תחמושת זו מקוימות בקפדנות, והפרקליטות הצבאית מתייחסת למקרי המוות כתוצאה ממנו כ"טעויות בלתי נמנעות".

קטינים²¹

קטינים שנהרגו לפני ואחרי חתימת הסכם העקרונות

קטינים ישראלים שנהרגו מידי פלסטינים בישראל	קטינים ישראלים שנהרגו מידי פלסטינים בשטחים	קטינים פלסטינים שנהרגו מידי אזרחים ישראלים בשטחים	קטינים פלסטינים שנהרגו מידי כוחות הביטחון בשטחים	
2	3	13	237	לפני ההסכם: 9.12.87 עד 13.9.93
12	1	10	42	אחרי ההסכם: 14.9.93 עד 30.4.99

בין ההרוגים הפלסטינים שנהרגו בישראל מידי כוחות הביטחון או מידי אזרחים ישראלים, לא היו קטינים.

לעומת זאת, ניכרת עלייה דרסטית במספר הקטינים הישראלים שנהרגו בישראל מידי פלסטינים, בתקופה זו.

הנתונים מראים כי לאחר הסכמי אוסלו חלה ירידה משמעותית במספר הקטינים הפלסטינים שנהרגו.

20. ר' בצלם, מוות ידוע מראש: ירי כדורי "גומי" לפיזור הפגנות בשטחים, דצמבר 1998.

21. קטינים - בני למטה מ-17 שנים.

הפרת זכויות אדם בידי ישראל

משפטו של החשוד בפיגוע וללא קשר לתוצאותיו. בכך פוגעת ישראל באופן חמור בעיקרון שאין מענישים אדם ללא הליך משפטי הוגן, ומפעילה ענישה דרקונית כלפי משפחתו, שאיננה נושאת באחריות למעשיו ואינה מואשמת במעורבות במעשים בלתי-חוקיים. במקרי הריסה לאחר פיגועי התאבדות, נהרסים בתים כעונש על פיגוע שמבצעו כבר אינם בין החיים.

עם חילופי השלטון ביוני 1992, הפסיקה ישראל כמעט לחלוטין לנקוט באמצעי של הריסה מלאה של בתי פלסטינים כאמצעי ענישה. עם זאת, לא נפסקו אטימות הבתים וההריסות החלקיות של בתים בתקופה זו. בשנת 1996 שבה ישראל לבצע הריסות מלאות של בתים בעקבות פיגועים, אך כמעט אך ורק לאחר פיגועי התאבדות.

הריסות בתים

הריסת בתים כאמצעי ענישה

הריסת בתים היא מאמצעי הענישה החריפים ביותר שמפעילים השלטונות הישראליים נגד פלסטינים תושבי השטחים. הריסת בתים בשטחים ואטימותם מנוגדת למושפט הבינלאומי, אשר אוסר על ענישה קולקטיבית ועל פגיעה שרירותית ברכוש.²² הריסת ביתו של חשוד בביצוע פיגוע היא הליך מינהלי המתבצע ללא משפט, ורוב ההריסות מבוצעות לפני

הריסות ואטימות בתים כענישה לפני ואחרי חתימת הסכם העקרונות

סה"כ	אחרי ההסכם: 14.9.93 עד 30.4.99	לפני ההסכם: 9.12.87 עד 13.9.93	
451	19	432	הריסות בתים מלאות
62	1	61	הריסות בתים חלקיות
294	5	289	אטימות בתים מלאות
118	3	115	אטימות בתים חלקיות

או נאטמו כאמצעי ענישה, אך מדיניות זו עדיין מיושמת.

מן הנתונים עולה כי לאחר חתימת הסכמי אוסלו חלה ירידה דרמטית ומשמעותית במספר הבתים שנהרסו

22. ר' בצלם, הריסות ואטימות בתים כאמצעי ענישה בגדה המערבית וברצועת עזה בתקופת האינתיפאדה, ספטמבר 1989; בצלם, הריסות ואטימות בתים כאמצעי ענישה - דוח מעקב, נובמבר 1990. בצלם, ללא גבולות: פגיעה בזכויות אדם בצל הסגר, אפריל 1996.

כדורי פלדה מצופים גומי

נשק קטלני שצה"ל מוסיף להשתמש בו לפיזור הפגנות, הוא כדורי פלדה מצופים בגומי.

מתחילת האינתיפאדה ועד סוף אפריל 1999, נהרגו 60 פלסטינים מפגיעת כדורים אלו (נתונים אלו נכללים במספר הכולל של ההרוגים לעיל).

הרוגים מכדורי פלדה מצופים גומי לפני ואחרי חתימת הסכם העקרונות

סה"כ	בוגרים	ילדים	
42	21	21	לפני ההסכם: 9.12.87 עד 13.9.93
18	10	*8	אחרי ההסכם: 14.9.93 עד 30.4.99

* לולו אבו דאחי נפטר בשנת 1998, עשר שנים לאחר שנפצעה מפגיעת כדור פלדה מצופה גומי, שגרם לה נכות חמורה.

המסקנה המתבקשת היא כי שורש הבעיה הוא בהוראות עצמן, המאפשרות הרג של חפים מפשע. יחסה של ישראל למקרים הרבים בהם נהרגו פלסטינים, מצביע על זלזול מחפיר בחיי אדם. העובדה שהפרקליטות הצבאית מסרבת לשנות את ההוראות למרות מותם של ילדים רבים, רק מחזקת מסקנה זו.²⁰

לאחר הסכמי אוסלו חלה ירידה ניכרת במספר ההרוגים משימוש בכדורי פלדה מצופים גומי. אך גם אחרי ההסכמים מוסיפה ישראל להשתמש בנשק קטלני זה כלפי תושבים פלסטינים, כאשר דובריה הרשמיים טוענים כי ההוראות לגבי ירי תחמושת זו מקימות בקפדנות, והפרקליטות הצבאית מתייחסת למקרי המוות כתוצאה ממנו כ"טעויות בלתי נמנעות".

קטינים²¹

קטינים שנהרגו לפני ואחרי חתימת הסכם העקרונות

קטינים ישראלים שנהרגו מידי פלסטינים בישראל	קטינים ישראלים שנהרגו מידי פלסטינים בשטחים	קטינים פלסטינים שנהרגו מידי אזרחים ישראלים בשטחים	קטינים פלסטינים שנהרגו מידי כוחות הביטחון בשטחים	
2	3	13	237	לפני ההסכם: 9.12.87 עד 13.9.93
12	1	10	42	אחרי ההסכם: 14.9.93 עד 30.4.99

בין ההרוגים הפלסטינים שנהרגו בישראל מידי כוחות הביטחון או מידי אזרחים ישראלים, לא היו קטינים.

לעומת זאת, ניכרת עלייה דרסטית במספר הקטינים הישראלים שנהרגו בישראל מידי פלסטינים, בתקופה זו.

הנתונים מראים כי לאחר הסכמי אוסלו חלה ירידה משמעותית במספר הקטינים הפלסטינים שנהרגו.

20. ר' בצלם, מוות ידוע מראש: ירי כדורי "גומי" לפיזור הפגנות בשטחים, דצמבר 1998.

21. קטינים - בני למטה מ-17 שנים.

הפרת זכויות אדם בידי ישראל

הריסות בתים

הריסת בתים כאמצעי ענישה

הריסת בתים היא מאמצעי הענישה החריפים ביותר שמפעילים השלטונות הישראליים נגד פלסטינים תושבי השטחים. הריסת בתים בשטחים ואטימותם מנוגדת למשפט הבינלאומי, אשר אוסר על ענישה קולקטיבית ועל פגיעה שרירותית ברכוש.²² הריסת ביתו של חשוד בביצוע פיגוע היא הליך מינהלי המתבצע ללא משפט, ורוב ההריסות מבוצעות לפני

משפטו של החשוד בפיגוע וללא קשר לתוצאותיו. בכך פוגעת ישראל באופן חמור בעיקרון שאין מענישים אדם ללא הליך משפטי הוגן, ומפעילה ענישה דרקונית כלפי משפחתו, שאיננה נושאת באחריות למעשיו ואינה מואשמת במעורבות במעשים בלתי-חוקיים. במקרי הריסה לאחר פיגועי התאבדות, נהרסים בתים כעונש על פיגוע שמבצעו כבר אינם בין החיים.

עם חילופי השלטון ביוני 1992, הפסיקה ישראל כמעט לחלוטין לנקוט באמצעי של הריסה מלאה של בתי פלסטינים כאמצעי ענישה. עם זאת, לא נפסקו אטימות הבתים וההריסות החלקיות של בתים בתקופה זו. בשנת 1996 שבה ישראל לבצע הריסות מלאות של בתים בעקבות פיגועים, אך כמעט אך ורק לאחר פיגועי התאבדות.

הריסות ואטימות בתים כענישה לפני ואחרי חתימת הסכם העקרונות

סה"כ	אחרי ההסכם: 14.9.93 עד 30.4.99	לפני ההסכם: 9.12.87 עד 13.9.93	
451	19	432	הריסות בתים מלאות
62	1	61	הריסות בתים חלקיות
294	5	289	אטימות בתים מלאות
118	3	115	אטימות בתים חלקיות

או נאטמו כאמצעי ענישה, אך מדיניות זו עדיין מיושמת.

מן הנתונים עולה כי לאחר חתימת הסכמי אוסלו חלה ירידה דרמטית ומשמעותית במספר הבתים שנהרסו

22. ר' בצלם, הריסות ואטימות בתים כאמצעי ענישה בגדה המערבית וברצועת עזה בתקופת האינתיפאדה, ספטמבר 1989; בצלם, הריסות ואטימות בתים כאמצעי ענישה - דוח מעקב, נובמבר 1990. בצלם, ללא גבולות: פגיעה בזכויות אדם בצל הסגר, אפריל 1996.

הריסת בתים במהלך חימוש

שהוגדרו על-ידי כוחות הביטחון כ"מבוקשים". אחרי שנת 1995 לא נהרסו בתים באופן זה.

בספטמבר 1992 החל צה"ל להשתמש בירי מאסיווי לעבר בתים בהם הסתתרו, על-פי החשד, אנשים

הריסות בתים במהלך חימוש מבוקשים לפני ואחרי חתימת הסכם העקרונות

סה"כ	אחרי ההסכם: 14.9.93 עד 8.1995	לפני ההסכם: 9.1992 עד 13.9.93	
81	25	56	הריסות בתים מלאות
75	8	67	הריסות בתים חלקיות

הריסת בתים שנבנו ללא רשיון

בהתנחלויות, עולה כי למעשה משרתת מדיניות ההריסה ההמונית מטרות שאין ביניהן ובין שיקולים תכנוניים ולא כלום. היא מודרכת על-ידי שיקולים פוליטיים כמו הרחבת התנחלויות, סלילת כבישים עוקפים ורצון לקבוע עובדות בשטח לקראת המשא-והמתן על הסכם הקבע, ונקמה בתגובה על פיגועים.²³

בנייה ללא רשיון היא תוצאה של מדיניות התכנון המגבילה של ישראל, שבשלה אין לאלפי פלסטינים שום דרך לבנות על אדמתם. ישראל נוהגת להרוס בתים שנבנו ללא רשיון. הריסת הבתים באזורים אלו היא צעד מינהלי טהור רק לכאורה. מבדיקה של מיקום ההריסות, תזמונן והשוואתן למדיניות התכנון

הריסות בתים שנבנו ללא רשיון בשטחים, 1987-1998*

מזרח ירושלים	גדה מערבית	
אין נתונים	103	1987
30	393	1988
	347	1989
	102	1990
	227	1991
12	148	1992
48	63	1993
29	120	1994
25	43	1995
17	140	1996
16	233	1997
30	150	1998

* מקורות: עיר שלם, LAW, Palestinian Human Rights Information Center, רשויות וכלי תקשורת. קיימים הבדלים בין המקורות השונים. הן לגבי מהות הנתונים (בתי מגורים/מבנים אחרים) והן לגבי המספרים עצמם. משום כך יש להתייחס לנתונים בוהירות, אף כי ההערכות כאן הינן מינימליות.

23. ר' בצלם, הורסים שלום: מדיניות ההריסה ההמונית של בתי פלסטינית בגדה המערבית, ספטמבר 1997.

הריסות בתים שנבנו ללא רשיון בשטחים, 1999

מספר אנשים שביתם נהרס (מספר מינימלי)		מזרח ירושלים			גדה מערבית		
מהם – איבדו קורת גג	סה"כ	מבנים לפרנסה	בתי מגורים שטרם אוכלסו	בתי מגורים מאוכלסים	מבנים לפרנסה	בתי מגורים שטרם אוכלסו	בתי מגורים מאוכלסים
30, מתוכם 13 ילדים	75, מתוכם 33 ילדים	1	3	5	13	10	

מדיניות הריסת הבתים לא השתנתה לאחר הסכמי אוסלו. בעקבות הסכם הביניים, עברה הסמכות לענייני תכנון ובנייה בשטחי A ו-B לרשות הפלסטינית. למרות שכעת יש בידי ישראל סמכות בענייני תכנון רק לגבי כ-5% מהאוכלוסייה הפלסטינית בגדה, זו המתגוררת בשטח C, אין ירידה במספר הממוצע של בתים הנהרסים כל שנה. גם במזרח ירושלים אין ירידה במספר ההריסות מאז הסכמי אוסלו.

על-פי המקורות השונים ניתן להעריך, כי מ-1987 עד 1998 הרסו השלטונות הישראליים "מינהלית" לפחות 2,200 בתים של פלסטינים בשטחים, ומאות מבנים אחרים. בהנחה שמספרם הממוצע של הדיירים הפוטנציאליים או המנושלים לבית במשך שנים אלה דומה לממוצע בשטחים, ניתן להעריך כי יותר מ-13,000 פלסטינים איבדו את ביתם מאז 1987 כתוצאה מהריסה "מינהלית" של בתים.

מעצרים

מספר המעצרים שבוצעו לאורך השנים, מאחר שיש אנשים הנעצרים שוב ושוב, או כאלה שצווי המעצר שלהם מוארכים בשבתם בכלא.

הרשויות הישראליות לא מספקות נתונים כוללים על מעצרים בתקופה נתונה, אלא רק מצבת כלואים בתאריכים נתונים. אי-לכך, קיים קושי להעריך את

מעצרים מתחילת האינתיפאדה²⁴

מספר אנשים שנעצרו	השנה
לפחות 1,200	1987 (סוף שנה)
לפחות 25,000	1988
כ-25,000	1989
כ-25,000	1990
כ-18,000	1991
כ-25,000	1992
כ-13,000	1993
כ-6,500	1994
"אלפי אנשים"	1995
לפחות 1,600	1996
לפחות 1,200	1997

ביטחוניית על פחות תושבים פלסטינים, וכן בעקבות שחרור אסירים כלואים מתוקף ההסכמים. הירידה במספר העצורים בולטת גם במצבת הכלואים שמספקות הרשויות הישראליות:

למרות שאין בידינו פילוח של מספרי המעצרים על-פי חודשים בשנת 1993, שיאפשרו השוואה מדויקת של הנתונים לפני ואחרי הסכמי אוסלו, ניתן להבחין שב-1994 חלה ירידה ניכרת במספר המעצרים. זאת בשל העובדה שלישראל, בעקבות ההסכמים, שליטה

24. הנתונים לקוחים כולם מהדוחות השנתיים של אמנסטי. נתוני 1998 אמורים להופיע בדוח 1999, שיפורסם בחודש יוני.

מצבת כלואים:

אסירים שמוטים, עצירים לחקירה, עצירים עד תום הליכים ועצירים מינהליים²⁵

תאריך	שב"ס	צה"ל	סה"כ
11.1989	כ-4,000	9,009	כ-13,000
10-12.1991	כ-3,900	7,601	כ-11,500
12.1992	3,469	7,496	10,965
5.1993	3,500	6,545	10,045
8.1994	לא ידוע	2,353	לא ידוע
25.11.1995	1,850	2,163	4,013
13.11.1996	2,276	826	3,102
2.12.1997	2,212	733	2,945
12.1998	1,628	623	כ-2,251
4.1999	1,440	645	כ-2,085

על-פי הנתונים שמספקות הרשויות הישראליות, מוחזקים מרבית העצירים במתקני השב"ס המצויים בתחומי ישראל, בניגוד למשפט הבינלאומי,²⁶ תוך הערמת קשיים על ביקורי משפחות ועורכי-דין מהשטחים.

על-פי הנתונים שמוספה ישראל לענות פלסטינים בחקירה.²⁷ עינויים אסורים על-פי המשפט הבינלאומי והמשפט הישראלי כאחד, וישראל חתומה על כל האמנות הבינלאומיות הרלוונטיות, אשר אוסרות חד-משמעית על עינויים, כמו גם על צורות אחרות של יחס ועונש אכזריים, בלתי-אנושיים או משפילים, בכל נסיבות שהן. ישראל היא המדינה הדמוקרטית היחידה בעולם בה קיבלו העינויים היתר רשמי, בדוח לנדוי²⁸ ובחלטות בית המשפט העליון, בשבתו כבג"צ, אשר התיר לשירותי הביטחון להמשיך להפעיל את אמצעי החקירה נגדם עתרו נחקרים.²⁹

עינויים

על-פי הערכת **בצלם**, כ-85% מהעצירים הפלסטינים מעונים במהלך חקירתם. גם לאחר חתימת הסכמי

25. עד 1994 נמסרו הנתונים בנפרד על-ידי צה"ל והשב"ס. בין 1995 ליוני 1998 מסר דובר צה"ל ל**בצלם** את כלל הנתונים בנוגע לעצירים ולאסירים הפלסטינים במתקני הכליאה של צה"ל והשב"ס. נתוני העצורים בשב"ס החל מיוני 1998 מבוססים על מידע של ארגונים פלסטינים. הנתונים לא כוללים אסירים ועצירים פליליים. ב-1989 מתייחסים הנתונים לגבי צה"ל ל-5 בנובמבר והנתונים לגבי השב"ס, שנמסרו על-ידי משרד המשטרה, מתייחסים לנובמבר, ב-1991 מתייחסים נתוני דובר צה"ל ל-30 בדצמבר והנתונים לגבי השב"ס ל-15 באוקטובר; ב-1992 מתייחסים נתוני דובר צה"ל ל-9 בדצמבר והנתונים לגבי השב"ס ל-27 בדצמבר; ב-1993 מתייחסים נתוני דובר צה"ל ל-20 במאי ונתוני השב"ס מתייחסים ל-17 במאי. ב-1994 מתייחסים נתוני דובר צה"ל ל-3 באוגוסט. ב-1998 מתייחסים נתוני דובר צה"ל ל-26 בדצמבר והנתונים לגבי השב"ס, אשר נמסרו מארגון מנדלה וכוללים גם את מספר העצורים בידי משטרת ישראל - ל-31 בדצמבר. באוגוסט. ב-1999 מתייחסים נתוני דובר צה"ל ל-22 באפריל והנתונים לגבי השב"ס, אשר נמסרו מארגון א-דמיר וכוללים גם את מספר העצורים בידי משטרת ישראל, לסוף אפריל.

26. סעיף 49 לאמנת ג'נובה הרביעית.

27. ר' **בצלם**, עינויים כשגרה: שיטות החקירה של השב"כ, פברואר 1998.

28. ר' **בצלם**, חקירת פלסטינים בתקופת האינתיפאדה: התעללות, "לחץ פיסי מתון" או עינויים?, מארס 1991.

29. ר' **בצלם**, לגיטימציה לעינויים: החלטות בג"צ בעניין בילביסי, חמדאן ומובראכ - מקורות והערות, ינואר 1997.

מכיוון שמספרי המעצרים ירדו באופן דרמטי יחסית לשנות האינתיפאדה, הרי שפחות פלסטינים מעונים. אולם ישראל לא שינתה בעקבות תהליך השלום את מדיניותה אשר מתירה, בפועל, עינויים.

מעצרים מינהליים

מעצר מינהלי מבוצע על סמך הוראה מינהלית בלבד, ללא הכרעה שיפוטית, ללא כתב אישום וללא משפט. המידע שעומד בבסיס המעצר אינו נחשף בפני העציר או עורך-דינו, ולכן הם אינם יכולים לערער על אמיתותו ועל הצידוק למעצר. ניתן להאריך את צו המעצר מספר בלתי מוגבל של פעמים, לתקופות של עד שישה חודשים בכל פעם. האופן בו משתמשת ישראל באמצעי זה מנוגד למערכת ההגנות שבחוק

הישראלי ובמשפט הבינלאומי, שנועדו להבטיח את הזכות לחירות ולהליך הוגן, את זכות הטיעון ואת חזקת החפות.³⁰

ב-13.9.93, יום החתימה על הצהרת העקרונות בין ישראל לאש"ף, החזיקה ישראל 277 פלסטינים במעצר מינהלי. על-פי הערכה זהירה, הוחזקו מאז ועד היום במעצר מינהלי כ-1,000 פלסטינים³¹ לתקופות שנעו בין חודשיים לחמש וחצי שנים. נכון לאפריל 1999 מוחזקים במעצר מינהלי 75 פלסטינים. השימוש במעצרים מינהליים לא הצטמצם עם חתימת הסכם אוסלו,³² אך בשנת 1998 חלה ירידה במספר העצורים המינהליים. בשנה זו שוחררו כמה עצירים מינהליים שהיו כלואים 4 שנים ומעלה. כיום מוחזק עציר מינהלי אחד, אסאמה ברהם, למעלה מחמש וחצי שנים בכלא, מספטמבר 1993.

מצבת עצירים מינהליים לפני החתימה על הסכם העקרונות³³

תאריך	מספר העצירים המינהליים
5.11.1989	341,794 ³⁴
30.12.1991	348
30.12.1992	510

30. ר' בצלם, **עצורים ללא משפט: מעצרים מינהליים בשטחים מתחילת האינתיפאדה**, אוקטובר 1992.
 31. הקושי להעריך במדויק את המספר המצטבר של העצירים בתקופה נתונה נובע מן הפער בין מספר צווי המעצר שהוצא, לבין מספר העצירים. הרשויות מספקות רק את מצבת העצירים בתאריך נתון, ממנו יש לחלץ את מספר העצירים החדשים להבדיל מעצירים שמצויים במעצר מתמשך וצווי המעצר שלהם מוארכים כל שישה חודשים. כמו-כן, יש מקרים בהם עצירים מינהליים משוחררים ולאחר-מכן נעצרים פעם שנייה ושלישית.
 32. ר' בצלם, **שבויים של שלום: מעצר מינהלי במהלך תהליך אוסלו**, יוני 1997.
 33. נתוני דובר צה"ל, אלא אם מצוין אחרת.
 34. על המשמר, 6.11.1989.

מצבת עצירים מינהליים אחרי החתימה על הסכם העקרונות³⁵

תאריך	מספר העצירים המינהליים
1.12.1993	125
3.8.1994	163
27.12.1995	224
25.12.1996	267
31.12.1997	354
26.12.1998	³⁶ 82
25.3.1999	³⁷ 75

במזרח-העיר, ובתת-פיתוח של מזרח-העיר,³⁸ מתוך התעלמות מצורכי האוכלוסייה. צעדים אלו נועדו לדחוק את רגליהם של הפלסטינים מן העיר ולשמר בה, באופן מלאכותי, רוב יהודי.

תכנון, בנייה ופיתוח

מצוקת הדיור של האוכלוסייה הפלסטינית בירושלים והפער הקיים בינה לבין האוכלוסייה היהודית בתחום זה, הם תוצאה מצטברת של אפליה שיטתית המאפיינת את מדיניות השלטון הישראלי מאז 1967 בכל הנוגע לתכנון, פיתוח ואכלוס העיר. לצד בנייה רחבת ממדים, השקעות עצומות בשכונות ליהודים במזרח ירושלים ועידוד יהודים להתיישב בהן, פועל השלטון הישראלי, במעשה ובמחדל, להחניק את הפיתוח והבנייה עבור האוכלוסייה הפלסטינית. הפיתוח המואץ כירושלים נועד לתועלתה הבלעדית כמעט של האוכלוסייה היהודית. מדיניות זו הביאה לאפליה בוטה בין השכונות היהודיות לשכונות הפלסטיניות בכל הנוגע לתכנון, בנייה ופיתוח, ולמצוקת דיור קשה ביותר בקרב האוכלוסייה הפלסטינית בעיר, תוך פגיעה קשה בזכות לדיור.

הירידה במספר העצירים המינהליים חלה בשנתיים האחרונות, ואילו בארבע השנים הראשונות שלאחר הסכמי אוסלו לא חל, למעשה, שינוי בהפעלת אמצעי זה. חלק מהפלסטינים שנעצרו לאחר ההסכמים נעצרו בשל התנגדותם לתהליך אוסלו. סיבה זו מצוינת לעתים בצו המעצר עצמו.

ירושלים

ביוני 1967 סיפחה ישראל כ-70,000 דונם לגבולות המוניציפליים של מערב ירושלים, אשר 64,000 מהם לא נכללו בשטחי מזרח העיר אלא היו חלק משטחי הגדה. סיפוח חד-צדדי כזה מנוגד למשפט הבינלאומי, אך אמנת גינווה הרביעית קובעת, בסעיף 47, כי גם במקרה כזה נותרים בתוקף כללי המשפט הבינלאומי החלים במצב של תפיסה לוחמתית. קביעת גבולות העיר והמדיניות הישראלית במזרח ירושלים מאז, מונחת משיקולים פוליטיים-לאומיים ולא משיקולי רווחת התושבים. מדיניות זו נועדה לשמור על "איון דמוגרפי" שיבטיח את ריבונות ישראל בעיר. היא מתבטאת, בין השאר, בהגבלות חמורות על בנייה

35. נתוני דובר צה"ל, אלא אם מצוין אחרת.

36. מדובר צה"ל נמסר כי במתקני הכליאה של צה"ל מוחזקים 75 עצירים מינהליים; מארגון מנדלה נמסר כי באותו מועד הוחזקו 7 עצירים מינהליים נוספים במתקני הכליאה של השב"ס.

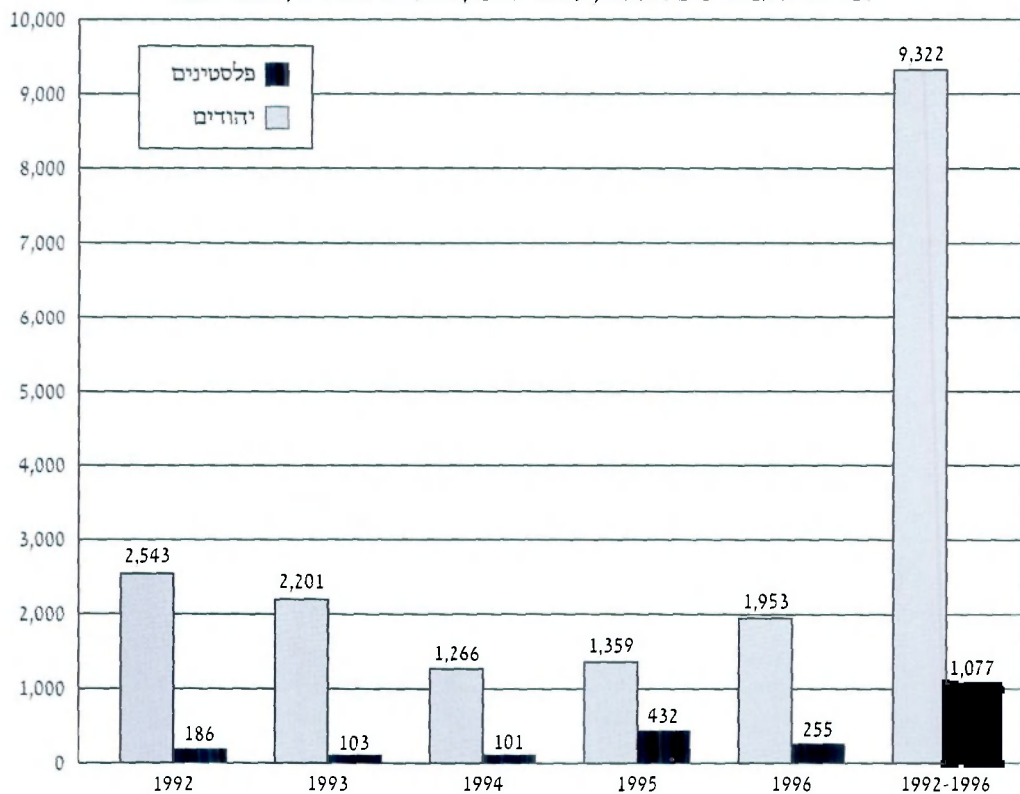
37. מדובר צה"ל נמסר כי במתקני הכליאה של צה"ל מוחזקים 69 עצירים מינהליים; מארגון א-דימיר נמסר כי באותו מועד הוחזקו 6 עצירים מינהליים נוספים במתקני הכליאה של השב"ס.

38. עיריית ירושלים, לשכת המנהל הכללי, "שירותי העירייה במגזר הערבי - ניתוח צרכים ומענים", נובמבר 1994.

- מתוך 17,587 יחידות-דיור שבנייתן הסתיימה מ-1990 ועד סוף שנת 1996, רק 1,252 יחידות-דיור, שהן 7% מכלל הדירות שנבנו בתקופה זו, נבנו בשכונות הפלסטיניות.
- בנובמבר 1997 עמד מספר יחידות הדיור בשכונות היהודיות במזרח העיר על למעלה מ-40,800. מספר יחידות הדיור בשכונות הפלסטיניות במזרח העיר עמד במועד זה על כ-26,600.

כתוצאה מהפקעת הקרקעות במזרח ירושלים לאורך השנים, צומצמו השטחים שנתרו בידי הפלסטינים במידה ניכרת ומצוקת הדיור שלהם הלכה וגברה. על הקרקעות המופקעות נבנו עד נובמבר 1997 למעלה מ-40,800 יחידות דיור לאוכלוסייה היהודית, ואף לא יחידה אחת עבור האוכלוסייה הפלסטינית, המהווה 30% מאוכלוסיית העיר.

גמר בנייה למגורים בירושלים, על-פי לאום (מספר יחידות דיור) 1996-1992⁴⁰

39. נתונים לקוחים מהשנתון הסטטיסטי לירושלים, עיריית ירושלים ומכון ירושלים לחקר ישראל, 1997.

40. נתונים לגבי השנים הקודמות ר' בצלם. מדיניות של אפליה: הפקעת קרקעות, תכנון ובנייה במזרח ירושלים, מאי 1995.

צפיפות דיור

למרות החתימה על הסכמי אוסלו, לא חל כל שינוי במדיניות האפליה בין יהודים לפלסטינים בירושלים בתחומי התכנון, הבנייה והפיתוח.

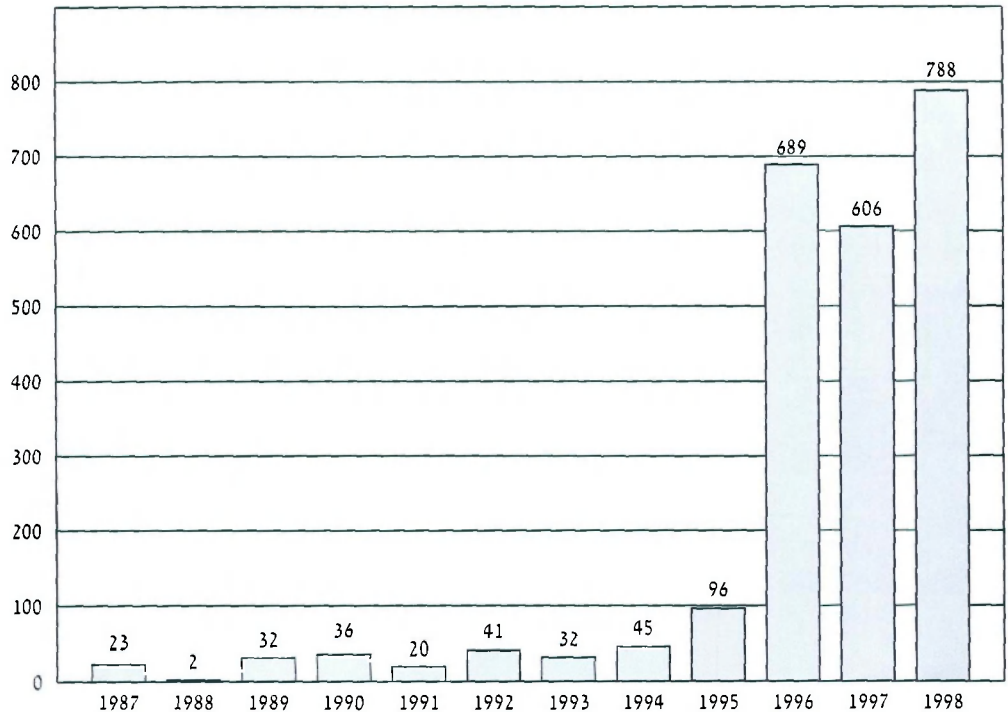
שלילת תושבות

בסוף 1995 החל משרד הפנים ביישום מדיניות של "טרנספר שקט" במזרח ירושלים. באמצעות חוקים, תקנות, פסקי-דין ותכסיסים מינהליים, נשלל מעמד התושבות מפלסטינים תושבי מזרח העיר שעברו להתגורר מחוץ לגבולות המוניציפליים של ירושלים (לרבות שהייה זמנית בחו"ל). כל מי שלא מצליח להוכיח כי הוא מתגורר כיום בירושלים וכי התגורר בה אף בעבר, נדרש לעזוב את ביתו לעולמים

צפיפות הדיור היא המדד העיקרי לקביעת רמת הדיור, ומשמעותה אומדן של מספר הנפשות המתגוררות בחדר (מבלי להתייחס לגודלו). מצוקת דיור, על-פי מושגי החברה המערבית, היא צפיפות של יותר משתי נפשות לחדר. צפיפות הדיור הממוצעת במערב היא 0.7 נפשות לחדר.

בסוף 1996 היתה צפיפות הדיור הממוצעת באוכלוסייה היהודית 1.1 נפשות לחדר, וצפיפות הדיור הממוצעת באוכלוסייה הפלסטינית היתה 2.1 נפשות לחדר.⁴¹ פער זה, בשיעור של קרוב ל-100%, מהווה כפלה של הפער בצפיפות הדיור שהיה קיים ב-1967.

שלילת תושבות מתושבי מזרח ירושלים 1987-1998

41. ר' עיריית ירושלים ומכון ירושלים לחקר ישראל, שם, לוח ו/18.

גירוש

גירוש הוא מאמצעי הענישה החמורים ביותר אותם נקטה ישראל כלפי פלסטינים בשטחים. גירוש מתבצע על-פי החלטה מינהלית, תוך פגיעה בזכות הטיעון, והוא מנוגד למשפט הבינלאומי, האוסר על "גירוש מוגנים מן השטח הכבוש".⁴²

ישראל לא השתמשה באמצעי דרקוני זה, מאז הגירוש ההמוני ב-1992, של 415 פלסטינים תושבי השטחים.⁴⁴ גם מבחינה זו אפשר להצביע על שיפור מאז חתימת הסכמי אוסלו, למרות שהשימוש באמצעי זה הופסק, למעשה, כשנה לפני חתימתם. במהלך יישום הסכמי אוסלו אפשרה ישראל את חזרתם של המגורשים מהגירוש ההמוני של 1992, וכן חלק מהמגורשים בתקופות קודמות.

והזכויות הסוציאליות שלו ושל משפחתו נשללות.⁴² בין השנים 1996 ל-1998 נשללה תושבותם של 2,083 פלסטינים.

מדיניות שלילת התושבות, גורמת לפגיעה קשה ונרחבת באלפי משפחות פלסטיניות. כתוצאה מהמדיניות נאסר על פלסטינים תושבי העיר להמשיך ולהתגורר במקום הולדתם, ונשללת מהם הזכות לטיפול רפואי ולגימלאות מביטוח לאומי.

מדיניות זו מפלה באורח בוטה בין הפלסטינים תושבי מזרח ירושלים לבין יהודים תושבי העיר. זכותו של יהודי תושב ירושלים לשוב ולהתגורר בעיר מובטחת לו תמיד, בלי קשר למספר השנים בהן שהה מחוץ לה. תושבי קבע יהודים רשאים לעבור להתגורר בהתנחלויות בשטחים מבלי שמעמדם ייפגע. לעומת זאת, צפויים הפלסטינים – שמוגדרים אף הם בחוק כ"תושבי קבע" בישראל – לאבד את מעמדם ואת כל הזכויות הסוציאליות בעת מעבר לשטחים.

הסכמי אוסלו, אם כן, לא הביאו לשינוי במדיניותה המפלה של ישראל כלפי תושביה הפלסטינים של ירושלים המזרחית.

גירוש מאז תחילת האינתיפאדה:

השנה	מספר מגורשים
1988	32
1989	26
1990	-
1991	8
1992	415
סה"כ	481

42. ר' בצלם והמוקד להגנת הפרט, הטרינספר השקט: שלילת מעמד התושבות מפלסטינים במזרח ירושלים, אפריל 1997. וכן בצלם והמוקד להגנת הפרט, הטרינספר השקט נמשך: שלילת מעמד התושבות וזכויות סוציאליות מתושבי מזרח ירושלים, ספטמבר 1998.

43. סעיף 49 לאמנת גנווה הרביעית.

44. ר' בצלם, גירוש פלסטינים מהשטחים והגירוש ההמוני בדצמבר 1992, יוני 1993.

כי על-פי המשפט הבינלאומי מהווה מזרח ירושלים חלק אינטגרלי מהגדה המערבית. העיר מהווה את המרכז הרפואי, הכלכלי, הדתי והחינוכי של השטחים, כמו-גם את דרך המלך המחברת בין דרום הגדה לצפונה. סגירתה בפני תושביהם פוגעת קשות בחופש התנועה שלהם, ביכולתם לנהל חיים תקינים וברווחתם, לה מחויבת ישראל לדאוג על-פי המשפט ההומניטרי הבינלאומי. מחויבות זו חלה גם ביחס לתושבי השטחים שהועברו לסמכות הרשות הפלסטינית, מאחר שגם הם מצויים בשטח הכבוש בו שולטת ישראל. מעבר לכך, בעשרות שנות כיבוש ישראלי לא דאגה ישראל לתשתית כלכלית, תעסוקתית ובריאותית בשטחים והפכה את תושביהם לתלויים בה לצורך פרנסה וטיפול רפואי.

מגיעה כלכלית

בשל הסגר, חלה הרעה ניכרת במצב הכלכלי בשטחים לאחר הסכמי אוסלו בהשוואה לתקופת האינתיפאדה. רמת האבטלה בשטחים הגיעה ב-1996 ל-32.6% מכוח העבודה. בתקופות של סגר מוחלט מגיעה האבטלה ל-70% ברצועת עזה ול-50% בגדה.⁴⁸ הבנק העולמי העריך את הפסד ההכנסה מעבודה במהלך הסגר ההרמטי הממושך שהוטל בחודשים אוגוסט-ספטמבר 1997, בכ-52 מיליון דולר (1.35 מיליון דולר ליום).⁴⁹ לפני הטלת הסגר הכלכלי ב-1993 כ-50% מהסחורות מרצועת עזה שווקו בגדה המערבית. ב-1995 חלה ירידה ל-50.8%

בין סוף 1992 לסוף 1996 צנח התל"ג הריאלי בשטחים בשיעור של 18.4%. אם מביאים בחשבון את גידול האוכלוסייה באותה תקופה, עומדת הירידה על 36.2% לנפש. מנתוני 1993, השנה בה הוטל הסגר הכלכלי הנמשך עד היום, ניתן לראות את הקשר ההדוק בין מדיניות הסגר להרעה במצב הכלכלה הפלסטינית:

בנואר 1991, בזמן מלחמת המפרץ, שינתה ישראל את המדיניות בה נקטה מאז כיבוש השטחים ב-1967. היתר היציאה הכלכלי לישראל מ-1972 בוטל, וכל תושב שטחים שרצה להיכנס לישראל נדרש להצטייד בהיתר יציאה אישי. החל ממאוס 1993, בתגובה לפיגועים שביצעו פלסטינים בישראל, הטילה ישראל על השטחים סגר כללי "עד להודעה חדשה" והציבה מחסומים לצורך אכיפתו.⁴⁵ סגר זה מופעל מאז ברמות משתנות של הידוק, כאשר הקריטריונים לקבלת אישורי כניסה, הניתנים במשורה, אינם פומביים ואינם ידועים לפלסטינים. בשל הסגר, מנועים תושבי השטחים מלהיכנס למזרח ירושלים, אשר סופחה למדינת ישראל. בנוסף לסגר הכלכלי, מפעילה ישראל שני סוגי סגר נוספים: בעת **סגר מוחלט** מבטלת ישראל את כל אישורי הכניסה שהנפיקה. סגר זה מוטל, על-פי רוב, לאחר פיגועים או מתוך ניסיון למונעם בתקופות רגישות, כמו חגים יהודיים או ימים בעלי חשיבות פוליטית לפלסטינים.⁴⁶ סגר מסוג זה מהווה ענישה קולקטיבית האסורה על-פי המשפט הבינלאומי. **סגר פנימי** הוא מצור המוטל על ערים או כפרים בגדה, אשר מונע כניסה אליהם ויציאה מהם. סגר זה מוטל, על-פי רוב, לאחר פגיעה באזרחים ישראלים או באנשי כוחות הביטחון הישראליים בידי פלסטינים. בעוצר נמנעת מהתושבים יציאה מבתיהם. גם המעבר הבטוח בין הגדה לרצועת עזה, עליו הוסכם בהסכמי אוסלו, לא הופעל, מה שיצר נתק בין שטחים הנתונים לשליטתה של הרשות הפלסטינית עצמה.⁴⁷

ישראל אמנם אינה מחויבת להתיר כניסה למי שאינם אזרחיה, אך במדיניות הסגר שלה מתעלמת ישראל מכך שבהסכמי אוסלו הוגדרו הגדה המערבית ורצועת עזה "יחידה טריטוריאלית אחת", כמו גם מן העובדה

45. ר' **בצלם, ללא גבולות: מגיעה בזכויות אדם בצל הסגר**, אפריל 1996.

46. דובר מתאם הפעולות בשטחים מסר **בצלם**, בשיחה טלפונית ב-25.4.1999, כי לאחרונה נוקטים סגר כזה רק במקרים חריגים, וגם בהם מאפשרים מעבר מסיבות הומניטריות (כמו טיפול בבית-חולים), מעבר של צוות רפואי ואנשי כמורה, ומעבר סחורות.

47. ר' **בצלם, הפרד ומשול: האיסור על מעבר בין רצועת עזה לבין הגדה המערבית**, מאי 1998.

48. UNSCO (United Nations Special Coordinator in the Occupied Territories), **Economic and Social Conditions in the West Bank and Gaza Strip - Quarterly Report** (Gaza, Spring 1998), p. 16.

49. The World Bank and UNSCO, **Closure on the West Bank and Gaza - Fact Sheet**, 2.10.1997, <http://www.arts.mcgill.ca/MEPP/unsco/closure001097.html>.

50. UNSCO (United Nations Special Coordinator in the Occupied Territories), **Economic and Social Conditions in the West Bank and Gaza Strip - Quarterly Report** (Gaza, April 1997), pp. 55-6.

בשנה זו חלה ירידה של 22.2% בתל"ג.⁵¹ הסיבה העיקרית לכך היא התלות הגדולה של משק השטחים בהכנסה שמקורה בעבודתם של שכירים פלסטיניים בישראל. בדוח משותף למכון המחקר הפלסטיני MAS ולבנק העולמי, מוערך ההפסד הכולל מהסגר בשנים 1993-1996 ב-2.8 מיליארד דולר.⁵²

מדיניות הסגר מביאה גם לעלייה בממדי העוני. ברצועת עזה, גדל שיעור העוני בין 1995 ל-1997 ב-4.1%, מ-36.3% ל-40.4%. ב-1997 יותר מ-20% מכלל האוכלוסייה הפלסטינית דורגה מתחת לקו העוני, שעומד בשטחים על הכנסה של 650 דולר לנפש לשנה.⁵³ צריכת משקי הבית בשטחים ירדה בין 1996 ל-1997 בכ-5%, וההוצאות שלהם ירדו ב-9.4% מממוצע חודשי של 828 דולר ב-1996 ל-750 דולר ב-

1997.⁵⁴ בשנת 1998 חל שיפור מתון באינדיקטורים הכלכליים המרכזיים של השטחים, עקב כך שלא הוטל סגר מוחלט על ימי עבודה, וכן בשל עלייה משמעותית במספר הפלסטיניים המועסקים בישראל ובהתנחלויות.⁵⁵

קיימים הבדלים קלים בין נתונים שמספקים גופים שונים על ימי סגר בשטחים. **בצלם** מקיים מעקב אחר ימי סגר החל מספטמבר 1998. אי-לכך, אין בידינו נתונים המאפשרים השוואה בין שתי התקופות בהן עוסק הדוח. על-פי נתוני **בצלם**, הוטלו בשליש האחרון של 1998 26 ימי⁵⁶ סגר מוחלט, 20 ימי סגר פנימי על ישובים ו-25 ימי עוצר על ישובים. בשליש הראשון של 1999, הוטלו שמונה ימי סגר מוחלט, 14 ימי סגר על ישובים ושבועה ימי עוצר על ישובים.

סגר מוחלט על השטחים לפני חתימת הסכם העקרונות

השנה	מספר ימי סגר		מספר ימי סגר	
	רצועת עזה	נתוני הרשות הפלסטינית ⁵⁸	רצועת עזה	נתוני מתאם הפעולות בשטחים ⁵⁷
1988 ⁵⁹	אין נתונים	אין נתונים	7	7
1989	אין נתונים	אין נתונים	3	5
1990	אין נתונים	אין נתונים	10	6
1991	3	6	41	41
1992	6	3	37	אין נתונים
1993	40	1	13	5
סה"כ	49	10	111	64

51. Ibid.

52. The World Bank and MAS, (Palestinian Economic Research Institute), **Development under Adversity: The Palestinian Economy in Transition** (Nablus and Gasa, October 1997), p. 6

53. UNSCO, 1998. Ibid.

54. Ibid.

55. Ibid.

56. יום = כמה שעות עד יממה.

57. נמסרו **בצלם** על-ידי דובר המתאם, שלמה דרור, ב-26.4.1999.

58. ר' אתר האינטרנט של הרשות הפלסטינית: <http://www.pna.org/mol/statistics/closures.htm>

59. לפני 1991 הוטל סגר על השטחים בימים מסוימים כמו יום כיפור, יום הזיכרון ויום העצמאות.

סגר מוחלט על השטחים אחרי חתימת הסכם העקרונות

מספר ימי סגר נתוני הרשות הפלסטינית		מספר ימי סגר נתוני מתאם הפעולות בשטחים		השנה
הגדה המערבית	רצועת עזה	הגדה המערבית	רצועת עזה	
3	3	אין נתונים	אין נתונים	1993
59 (כולל יום אחד ביריחו)	68	33	אין נתונים	1994
66	69	67	26	1995
108	108	88	95	1996
78	63	91	42	1997
אין נתונים	אין נתונים	20	20	1998
134	311	299	183	סה"כ

איומים והטרדות. באוגוסט 1993 שינתה ישראל את מדיניותה, ואישרה איחוד משפחות לבני זוג ול"מקרים הומניטריים" במסגרת מכסה של 2,000 משפחות בשנה. מכסה זו לא עתה על צורכי האוכלוסייה, ועל בני המשפחה נכפה פירוד במהלך ההמתנה הממושכת למענה.

איחוד משפחות לאחר הסכמי אוסלו

למרות ההתחייבות שהובעה בהסכם הביניים "לקדם ולשפר איחוד משפחות" על-מנת "לשקף את רוח תהליך השלום"⁶⁰, לא הביאו הסכמי אוסלו לשיפור של ממש בבעיית איחוד המשפחות בשטחים. גם לאחר יישום ההסכמים, נותרה ישראל בעלת סמכות ההכרעה הבלעדית לגבי איחודה ופירודה של כל משפחה בשטחים, למרות שמדובר בנושא אזרחי מובהק. ישראל קבעה באופן חד-צדדי כי איחוד המשפחות בשטחים יוסיף להתבצע על-פי המכסה השנתית המצומצמת שנקבעה לפני הסכם הביניים, למרות שהוכח שמסכות אלה רחוקות מלענות על צורכי האוכלוסייה.

בנובמבר 1995, עם העברת סמכויות בענייני מרשם האוכלוסין לידי הרשות הפלסטינית, חל קיפאון בהליך איחוד המשפחות, בשל סירוב ישראל לדרישת הרשות

מבחינת עומק והיקף הפגיעה, הסגר, על השלכותיו, הוא ללא ספק הפגיעה הנרחבת ביותר בזכויות-אדם בשטחים מאז חתימת הסכמי אוסלו. מדובר בהפרה מתמשכת, ברמות שונות של הידוק, אשר מקיפה את כלל האוכלוסייה הפלסטינית. אמצעי זה פוגע בהיבטי חיים רבים ובתנאי החיים הבסיסיים של אוכלוסייה אזרחית שלמה, שנתונה בידיה של ישראל גם לאחר הסכמי אוסלו; לא רק בתושבי הפלסטינים שנתורו תחת שליטתה הישירה, אלא גם באלו המתגוררים באזורים B ו-A, בגלל שליטתה המוחלטת של ישראל בגבולות. בתחום זה חלה הרעה ניכרת בתקופה שלאחר חתימת ההסכמים לעומת תקופה שקדמה להם.

איחוד משפחות

ישראל לא הכירה מעולם בזכותם של הפלסטינים תושבי השטחים לאיחוד משפחות, כלומר לקבלת מעמד חוקי של תושבים לבן או בת זוג של תושב ולילידהם.

עד 1993, נענתה ישראל בסירוב כמעט מוחלט לבקשות לאיחוד משפחות. בני משפחה לא תושבים ששהו בשטחים ללא רשיון ביקור תקף, סבלו מגירוש,

60. סעיף 28(11) לתוספת מס' 1, נספח 3 להסכם הביניים.

הפלסטינית להגדלת המכסה השנתית או ביטולה. ב-1998 הופעל מחדש הליך איחוד המשפחות, על-פי המכסה המצומצמת של 1993.

בידי ישראל והרשות הפלסטינית מצויות כיום למעלה מ-13,000 בקשות לאיחוד משפחות בגדה המערבית הממתנות לתשובה. השארת המכסה המצומצמת על כנה תביא לכך שרק בשנת 2006 יאשרו כל אותן בקשות, בקשות שמוגשות כיום יזכו לתשובה בעוד קרוב לעשור. מכאן, שפלסטינים שנישאים כיום לבני זוג שאינם תושבים, יזכו להתאחד עמם בשטחים רק בעוד 10 שנים, אם בכלל.

מצוקת המים

עד חתימת הסכם הביניים שלטה ישראל באופן בלעדי במשק המים בשטחים. מדיניותה של ישראל בתחום זה יצרה מערכת הגבלות שמנעו מהתושבים הפלסטינים לנצל את משאבי המים בשטחים באופן שיספק את צורכיהם הבסיסיים. מחסור במים לצריכה ביתית במשך חודשי הקיץ, נהפך לדבר שבשגרה עבור אוכלוסייה זו.⁶¹

מצד אחד מסר הסכם הביניים⁶² לרשות הפלסטינית סמכויות מסוימות בניהול משק המים, יחד עם היתר לפתח ולשאוב כמויות מים נוספות ממאגרי המים התת-קרקעיים המשותפים לישראל מצד שני, הוא

שמר בידי ישראל סמכויות רבות ומשמעותיות: לאשר כל קידוח חדש, לפקח על השאיבה מכל הקידוחים שכבר קיימים, להגביל את הספקת המים הנמכרים לרשות הפלסטינית על ידי חברת "מקורות" ולמנוע גישה חופשית לכמה מעיינות ולנהר הירדן.

ההסכם מתעלם לחלוטין מאחריותה של ישראל להיעדר תשתית של מים זורמים בכפרים רבים בגדה המערבית, בהם מתגוררים כ-20% מכלל האוכלוסייה הפלסטינית בגדה. ישראל מתנערת מאחריותה זו, שהיא תוצאה של עשרות שנות כיבוש באזור. המינהל האזרחי נמנע מלהשקיע את המשאבים הדרושים לחיבור אוכלוסייה זו לרשת המים, וחלק משמעותי מהמסים שגבה בשטחים לא הושקע שם אלא הוזרם לקופת האוצר בישראל. הכפרים שאינם מחוברים לרשת המים תלויים באיסוף מי הגשמים ומי המעיינות, וכן בקניית מים ממשאיות (לעתים במחירים מופקעים), והם הראשונים לסבול בשנות בצורת.

בפועל, המחסור במים בחודשי הקיץ באזורים רבים של השטחים, לא השתנה ואף הוחמר מאז חתימת ההסכם. הסיבות המרכזיות לכך הן עיכובים רבים בתהליך האישור והפיתוח של תוספת המים לפלסטינים, גידול מהיר של האוכלוסייה, איבוד כמויות מים גדולות עקב הדרדרות מצב הצנרת והתגברות תופעת גניבת המים על ידי חקלאים פלסטינים.

61. ר' בצלם, מי מריבה - אחריותה של ישראל למצוקת המים בשטחים, ספטמבר 1998.

62. סעיף 40 לנספח 3 (פרוטוקול לעניינים אזרחיים) בהסכם הביניים.

הפרת זכויות אדם בידי הרשות הפלסטינית

מקרי מוות ברשות הפלסטינית

עונש מוות

עונש המוות הוא הפרה של זכות האדם הבסיסית ביותר – הזכות לחיים.

באמצע 1995 החל בית המשפט לביטחון המדינה לפסוק גזרי דין מוות על אנשים שהורשעו ברצח. זאת מבלי לנקוט הליכים המבטיחים את זכויותיהם של נידונים למוות: לנאשמים לא ניתנה הזדמנות להגן על עצמם, נשללה זכותם לייצוג משפטי הולם ולא ניתן להם זמן מספיק להכין את הגנתם. מאז הוקם, נידונו בבית המשפט לביטחון המדינה 90 תיקים.⁶³

מאז הקמתה, במאי 1994, מפירה הרשות הפלסטינית באופן שיטתי את זכויות האדם של התושבים הנתונים לשליטתה. הנתונים שלהלן לקוחים מארגונים פלסטיניים ובינלאומיים, שמפקחים על פגיעות בזכויות האדם מצד הרשות.

עונש מוות⁶⁴

השנה	מספר גזרי דין מוות	שינוי/יישום גזר הדין
1995	2	
1996	10	אחד הומר למאסר
1997	7	שניים הומר למאסר עולם
1998	4	שניים הוצאו להורג כ-30.8.98, גזר-דין אחד יישקל מחדש
1999	2	אחד הוצא להורג ב-26.2.1999
סה"כ	25	

והוצאה לפועל של גזר הדין במהירות כה רבה אינם מאפשרים ערעור ומיצוי הליכי משפט, ומהווים הפרה של הזכות למשפט הוגן.

שלושה מתוך 25 בני-האדם שנידונו למוות עד היום, הוצאו להורג. הוצאתם להורג של שניים מהם בוצעה בנוכחות שרים ברשות הפלסטינית. שלישי הוצא להורג שעתיים לאחר מתן גזר-הדין. הליך בזק

63. אמנסטי אינטרנשיונל, דוחות שנתיים, על-פי שנה.

64. נמסר **לבצלם** על-ידי הקבוצה הפלסטינית לפיקוח על זכויות האדם (PHRMG) ביום 2.5.1999.

עשרים פלסטיניים נפטרו עד היום בבתי-הכלא של הרשות הפלסטינית.

מוות במשמורת

מספר מקרי המוות	השנה
1	1994
6	1995
4	1996
7	1997
2	1998
20	סה"כ

עינויים

חלק גדול ממקרי המוות במשמורת הם תוצאה ישירה או עקיפה של עינויים. על-פי נתוני Human Rights Watch, נפטרו 10 פלסטינים כתוצאה ישירה מעינויים בחקירה ואחד נורה במהלך חקירה. שניים נוספים שעונו התאבדו, לטענת הרשות. שלושה אחרים מתו, ככל הנראה, כתוצאה מאי-מתן טיפול רפואי לאחר עינויים.

שיטות העינויים העיקריות הננקטות בידי כוחות הביטחון הפלסטיניים הן:

- א. מניעת שינה וקשירה בתנחות מכאיבות.
- ב. כוויות באמצעות סיגריות או מכשירים חשמליים.
- ג. תלייה בקרסוליים מן התקרה.
- ד. מלקות בכבלי חשמל ובמקלות, וכן בעיטות וחבטות אגרוף.

הרשות הפלסטינית אינה נוקטת בצעדים כלשהם למניעת עינויים ואנשיה מתעלמים מתלונות שמגישים

עצירים על עינויים. מענים מועמדים לדין רק במקרים שעוררו התעניינות תקשורתית רבה.

עינויים אסורים בתכלית האיסור במשפט הבינלאומי, אשר אוסר חד-משמעית על עינויים, כמו גם על צורות אחרות של יחס ועונש אכזריים, בלתי-אנושיים או משפילים, בכל נסיבות שהן.

מעצרים

הרשות נוהגת לבצע מעצרים שרירותיים המוניים, שמביאים להחזקתם של מאות אנשים במעצר. חלק ממעצרים אלו מתבצעים בעקבות לחץ של ישראל.⁶⁶ במקרים רבים, נוקטת הרשות הליכי משפט אשר אינם עומדים בסטנדרטים מינימליים של הליך הוגן: לרוב העצורים לא נמסר מידע על ההאשמות נגדם טרם המשפט, ולעתים קרובות מתנהל המשפט בהליך בזק.

65. שם.

66. ר' למשל, בצלם ו-LAW, שותפים לאי-צדק: הפרת זכויות האדם על-ידי ישראל והרשות הפלסטינית בעקבות הרצח בוואדי קלט, בדפוס.

מעצרים על-ידי הרשות הפלסטינית⁶⁷

השנה	מספר עצורים	עצורים ללא משפט
1995	לפחות 1,000 מסיבות פוליטיות	כ-1,000*
1996	לפחות 1,200 מסיבות ביטחוניות	כ-1,200
1997	לפחות 400 חשודים כמתנגדי הרשות	לפחות 235
1998	טרם פורסם	טרם פורסם
1999 (אפריל)	לפחות 470 **	68199

* ממספר שעות עד שנה.

** 220 עצורים פוליטיים (120 מהם עצורים מעל שנה, חלקם מעל 4 שנים); לפחות 250 אסירים ביטחוניים (נחשדים בשיתוף-פעולה), אסורים מעל שנה.

הגבלת חופש הביטוי

לעיתונאים בעבודתם או מעצרים, והשמדת ציוד המשמש אותם.

הרשות הפלסטינית מפירה בשיטתיות את חופש הביטוי. זאת על-ידי סגירת עיתונים ומוסדות, הפרעה

פגיעות בעיתונאים ובכלי-תקשורת⁶⁹

השנה	עיתונאים שנאסרו	עיתונאים שהותקפו או הוטרדו	עיתונאים שצונזרו	עיתונאים שנסגרו
1994	7	9	2	אין נתונים
1995	12	15	2	אין נתונים
1996	אין נתונים	*6	אין נתונים	אין נתונים
1997	2	5	אין נתונים	אין נתונים
1998	2	15	10	1

* מהם שני עיתונאים ישראלים.

67. אמנסטי אינטרנשיונל, דוחות שנתיים על-פי שנה.

68. נמסר לבצלם על-ידי הקבוצה הפלסטינית לפיקוח על זכויות האדם (PHRMG) ב-2.5.1999.

69. הוועדה להגנה על עיתונאים, דוחות שנתיים על-פי שנה.

מסקנות והמלצות

הסכם הביניים, למרות שהוכח שמכסות אלה רחוקות מלענות על צורכי האוכלוסייה, וגורמות למשפחות פלסטיניות רבות לחיות בתנאי פירוד כפויים.

במזרח ירושלים ממשיכה ישראל, גם בתקופת הסכמי הביניים, ליישם מדיניות של אפליה בין פלסטינים ליהודים תושבי העיר בתחומי התכנון והבנייה. בנוסף, החלה ישראל לשלול את התושבות הישראליות מפלסטינים תושבי מזרח ירושלים ואת השירותים הסוציאליים המגיעים להם מתוקף תושבות זו.

התושבים הפלסטינים בשטחים סובלים ממצוקת מים קשה. הסכם הביניים משפר את מצב המים של הפלסטינים בכך שהוא מזכה אותם בכמויות מים נוספות ומקנה להם יכולת מסוימת להשפיע על הסדרי החלוקה. אולם, בו בזמן, הוא מנציח את אי השוויון הקודם, ומקנה לישראל זכות וטו על כל שינוי בסטטוס קוו.

לאחר הסכמי אוסלו חלה החמרה משמעותית בפגיעה בחופש התנועה של הפלסטינים. בשל מדיניות הסגר אשר מוטל באופן קבוע על השטחים מאז 1993. הסגר אף גורר פגיעות נוספות – בזכות לבריאות, לחינוך ולפרנסה.

הסגר הוא הפגיעה רחבת ההיקף ביותר בזכויות האדם של הפלסטינים בשטחים, וכתוצאה ממנו נפגע כמעט כל פלסטיני בשטחים. בתחומי חיים רבים. מצבם של הפלסטינים תושבי השטחים לאחר חתימת הסכמי אוסלו הורע מאד מבחינה זו.

השארית ההתנחלויות על כנן מהווה אף היא פגיעה קשה ומתמשכת בתושבים הפלסטינים בשטחים. חופש התנועה שלהם מוגבל לא רק ביציאה מן השטחים אלא גם בין אזורים שונים בשטחים עצמם, שנתונים לשליטת הרשות הפלסטינית, כאשר הישובים הפלסטינים מבודדים על-ידי שטחים נרחבים השייכים להתנחלויות.

להפרות הזכויות מצד ישראל נוספו הפרות הזכויות מצד הרשות הפלסטינית, שכוננה במאי 1994 כתוצאה מהסכמי אוסלו. מאז הקמתה, מפירה הרשות הפלסטינית בקביעות את זכויות האדם של התושבים הנתונים לשליטתה. העיקריות שבהפרות אלו הן עונש

מהנתונים שהוצגו בדוח זה, ניתן ללמוד כי בעוד שבתחומים מסוימים היקף הפגיעות צומצם מאז החתימה על הסכמי אוסלו, הרי מדיניותה של ישראל כלפי זכויות האדם של הפלסטינים בשטחים לא השתנתה. בתחומים מסוימים חלה אף עלייה בהפרות. בנוסף, מופרות זכויות האדם של התושבים הפלסטינים על-ידי הרשות הפלסטינית.

הירידה המשמעותית ביותר היא בפגיעות חמורות כמו הרג ופציעה, מעצרים מינהליים והריסת בתים כאמצעי ענישה. ירידה זו נובעת מכך שהחיכוך בין צה"ל לאוכלוסייה הפלסטינית פחת באופן משמעותי מאז נסוג צה"ל, בעקבות הסכמי אוסלו, ממרכזי האוכלוסייה בשטחים, והצמצום מספרם של הפלסטינים המתגוררים בשטחים שנתונים לשליטה ביטחונית ישירה של ישראל. **בצלם** מברך על צמצום הפגיעות בתחומים אלו. ואולם, למרות שמבחינה מספרית סובלים כעת פחות בני אדם מפגיעות חמורות אלה, מדיניות ישראל לא השתנתה גם בתחומים אלו: הוראות הפתיחה באש – המאפשרות ירי קטלני על אנשים בניסיונות בהן לא נשקפת סכנת חיים – עדיין מיושמות, השימוש בעינויים בחקירות נמשך, וישראל מוסיפה להחזיק פלסטינים במעצר מינהלי ממושך.

גם אחרי הסכמי אוסלו מוסיפה ישראל להשתמש בעינויים בחקירות של פלסטינים כדרך שגרה, דבר המהווה הפרה בוטה וחמורה של זכויות אדם. אמנם, מאז יישום ההסכמים חלה ירידה במספר הפלסטינים המעונים תוך כדי חקירתם, אולם ירידה זו נובעת מהירידה במספר העצורים שמחזיקה ישראל ולא בשינוי במדיניות כלפי עינויים. אחוז הפלסטינים שמעונים בחקירתם, מקרב כלל הנחקרים, לא ירד.

ישראל מוסיפה להרוס בתים של פלסטינים אשר נבנו ללא רשיון. מהריסות אלו סובלת כיום רק 5% אוכלוסיית הגדה, זו המתגוררת בשטח C, אך אין ירידה במספר ההריסות המוחלט שמבצעת ישראל כל שנה. גם לאחר יישום הסכמי אוסלו, נותרה ישראל בעלת סמכות ההכרעה הבלעדית לגבי איחודה ופירודה של כל משפחה בשטחים. ישראל קבעה באופן חד-צדדי כי איחוד המשפחות בשטחים יוסיף להתבצע על-פי המכסה השנתית המצומצמת שנקבעה לפני

המלצות

מוות, מעצרים המונוניים ושרירותיים, מעצר ללא משפט, עינויים, הפרת הזכות להליך הוגן ולמשפט פומבי והגבלת חופש הביטוי. תושבי השטחים סובלים, לפיכך, מפגיעות בזכויות האדם שלהם מצד שתי רשויות.

התמונה המצטיירת, אם כן, לגבי מצב זכויות האדם בשטחים עם תום תקופת אוסלו, רחוקה מזו שאפשר היה לצפות לה, בהינתן שבספטמבר 1993 התחילו הצדדים ליישם הסכמים מדיניים כחלק מתהליך שלום. מן הראוי היה, שעה ששני הצדדים עלו על דרך של פיוס, כי נושא זכויות האדם יהווה שיקול מרכזי בהסכמים ביניהם ובפעולותיהם השלטוניות בשטח, ולא כך הוא.

■ **בצלם** קורא לישראל ולרשות הפלסטינית לשמור על זכויות האדם בכפוף לכללי המשפט הבינלאומי ובהתאם להתחייבותן בהסכמי אוסלו. על הצדדים לכלול את נושא זכויות האדם כחלק אינטגרלי מהמשא-ומתן, ולשנות, בהתאם לכך, את מדיניותם.

■ **בצלם** קורא לישראל ולרשות הפלסטינית לוודא שכל הסכם שיושג בעתיד בין הצדדים ישמור על זכויות האדם. יש להבטיח זאת בסעיף מנדטורי בהסכם עצמו, שיחייב את שני הצדדים ויכפיף גם את סמכויות הביטחון לסטנדרטים של זכויות האדם. כמו-כן, על כל הסכם עתידי ליצור מנגנון משותף שידאג לאכיפת סטנדרטים אלו.

אם לא יושג הסכם, על שני הצדדים להוסיף ולשמור על זכויות-האדם בכפוף למשפט הבינלאומי, ותוך כיבוד נורמות בינלאומיות מקובלות בנוגע לזכויות האדם.

